

LIKOVNE KOLONIJE U KULTURNIM SISTEMIMA BOSNE I HERCEGOVINE

Sažetak

Formiranje specifičnih okupljanja likovnih stvaraoca, najčešće imenovan terminom „Likovne kolonije“, seže istorijski na sam početak dvadesetog vijeka, mapirajući regione koji su naseljeni stanovništvom našeg govornog područja. Osnivanje i rad ovakvih udruženja je svojom brojnošću i likovnom produkcijom u svakom smislu obogatilo društveni i kulturni život pojedinih regiona, a fundusi umjetničkih djela su postali nukleusi koji će u vremenima koja dolaze da obogate nacionalni kulturni sistem i postanu predmetom stručne analize i valorizacije. Bosna i Hercegovina se uključila u ovaj sistem prikupljanja umjetničkih eksponata 80-tih godina prošlog vijeka, i kroz četiri decenije postala bogatija za veoma veliki broj umjetnina različitih kvalitativnih vrijednosti. Do sada je malo pažnje posvećivano sistematskim bavljenjem i uređenjem ove oblasti, te ovaj rad ima za cilj da aktivira stručnu javnost kako bi u narednim godinama taj proces bio pokrenut sa mrtve tačke.

Ključne riječi : likovne kolonije, Bosna i Hercegovina, kulturni sistemi, umjetnost

Kratki istorijat institucije likovnih kolonija

Fenomen *Likovnih kolonija* predstavlja veoma interesantnu pojavu u kulturnim sistemima¹ širih društvenih zajednica, a njegova složenost je dovoljan razlog da ovaj problem, koji je još uvijek u stanju institucionalne i formalne systemske nebrige, postane predmet interesovanja naučne, stručne i društvene zajednice, koja bi prepoznala njegovu važnost za društvo i kulturu².

Ne postoji univerzalna definicija pojma *likovne kolonije*, ali bi se ova pojava mogla u slobodnom tumačenju predstaviti kao organizovano okupljanje umjetnika u izvanateljejskim prostorima, na mjestima koje organizator pripremi za tu svrhu, a u cilju zajedničkog rada u smislu promovisanja umjetnosti i stvaranja likovnih djela koja će ostati u vlasništvu lokalne zajednice.

Ovakav vid okupljanja umjetnika istorijski seže unazad do samih početaka devetnaestog vijeka, pojavom bečkog slikarskog bratstva Lukasbund, a onda već tridesetih godina istog vijeka članovi Barbizonske škole³ prvi uspostavljaju „nov način stvaranja“ izlaskom u prirodu, i tim činom postaju rodonačelnici jednog sasvim inovativnog koncepta umjetničkog djelovanja, koji je predstavljao protivteg ukorijenjenom akademizmu.

¹ kulturni sistemi delimični izražaji jedne kulture, povezani međusobno stvarnom srodnošću, od kojih su najvažniji: religija, umetnost, nauka, privreda, država i pravo; Vujaklija Milan. Leksikon stranih reči i izraza, Bgd, 1980. str 485

² kultura (lat. colere gajiti, negovati, cultura; 3. fig. razvijanje, obrazovanje, usavršavanje, oplemenjavanje, bo-gaćenje duha; stručna, naročito opšta obrazovanost; načitanoost; etička kultura podizanje pojedinca i celog društva do toga da mu budu ideali: pravičnost, istinitost, čovečnost i uzajamno poštovanje; Isto, str 485.

³ Díaz de la Peña (1807. - 1876.), Constant Troyon (1810. - 1865.), Jules Dupré (1811. - 1889.), Théodore Rousseau (1812. - 1867.) i Charles-François Daubigny (1817.-78.)

Pojava likovnih kolonija se na našim prostorima vezuje za veliku slikarku Nadeždu Petrović⁴, koja je u Sićevu⁵ pokrenula 1905. godine prvo okupljanje južnoslovenskih slikara, potpuno nezavisno od država u kojima su živjeli i umjetnički djelovali.

Ova agilna i sposobna žena je zahvaljujući Ministarstvu kulture i vlastitim sredstvima uspjela da materijalno i tehnički obezbijedi prve uslove za rad Sićevačke kolonije⁶, i tako uspostavila referentni model koji će u vremenima koja su dolazila, da postane obrazac po kojem će ista kolonija nastaviti sa radom, a istovremeno poslužiti i kao reper mnogobrojnim kolonijama koje su nicale na svim područjima regiona.

Sićevačka kolonija je od svog osnivanja nastavila da radi sa povremenim prekidima, ali se nije nikada u potpunosti ugasila. Njen značaj na kulturološkoj mapi je nedvosmisleno visok, naročito kada se sagleda fundus same kolonije, koji je kvalitativno obogatio nacionalni likovni potencijal regiona i kompletne novije umjetnosti dvadesetog i dvadeset prvog vijeka. Ambicije, želje i ideje Nadežde Petrović i njenih kolega su svakako postale pokretač i osnovica za rad svim kolonijama koje su se formirale u nešto kasnijim periodima, ali je defakto ovaj fenomen zahvatio sve prostore, kako bivše SFRJ, tako i u novijim vremenima republike koje su se formirale nakon raspada zajedničke države.

Ciljevi i zadaci likovnih kolonija

Ako se detaljno sagleda istorijat i koncept razvoja prve likovne kolonije na našim prostorima, jasno se nameće osnovna ideja i ambicija njenih prvih osnivača, a ona se prvenstveno bazira na etnografskim, sociološkim, kulturološkim i pedagoškim postulatima koji su ujedinjavali različite kulture i promovisali umjetnost i kulturu. Neke od ovih ciljeva bilježi u svojoj knjizi i Katarina Ambrozić, navodeći da je *Ideja bila da se upoznaju jugoslovenske pokrajine, ljudi i njihov život i rad i prikupi sve što je interesantno i originalno u narodu i da se upozna zapad „sa nami i onim što je u nas“*.⁷ Kako su se, naročito u 80-tim godinama, koje su predstavljale „zlatno doba“ osnivanja ovakvih likovnih kolonija, pojavila i na našim prostorima (BiH) prva likovna okupljanja umjetnika, njihovo organizovanje i rad je svesrdno bio podržavan i potpomognut od tadašnjeg socijalističkog uređenja.

Lokalne zajednice, uz podršku opštinskih vlasti, tadašnjih velikih industrijskih giganta, medija, mnogobrojnih sponzora i ostalih segmenata društvene zajednice, organizovano su pomagali i bezrezervno ulazili u proces afirmisanja pojedinih gradova i regiona, često i ne poznavajući likovnu problematiku, nego su svoje ciljeve usmjeravali više u smislu skretanja pažnje javnosti na turističke, ekonomske, istorijske, demografske i ostale potencijale, uključujući ponekad i ličnu marketinšku afirmaciju. Svakako da su se javljali i izvjesni problemi, naročito u sredinama koje nisu imale toliko jaku materijalnu bazu, a kulturne

⁴ Pišući o Impresionizmu u Srbiji Lazar Trifunović naziva Nadeždu Petrović prvim tipom secesiniste: revolucionar i organizator, propovednik i patriota, romantičar i zanesenjak; ona putuje, ratuje, bavi se ilegalnim radom, okuplja umetnike, stvara kolonije, bori se sa zvaničnicima, na momente se čini da joj je organizacija važnija od slikarstva; Lazar Trifunović. Od impresionizma do enformela, Beograd, 1982, 8

⁵ Rasvjetljavanju ove pojave posebno su doprinijeli autori mnogobrojnih tekstova, studija i knjiga o Sićevačkoj koloniji : Dr Katarina Ambrozić. *Prva jugoslovenska umetnička kolonija*, Zbornik radova Narodnog muzeja, Knjiga prva, 1956/57, Narodni muzej, Beograd, MCMLVIII; Lazar Trifunović. *Srpsko slikarstvo 1900-1950*, Nolit, Beograd, 1973.; Dragutin Tošić. *Jugoslovenske umetničke kolonije, 1904-1927*, Institut za istoriju umetnosti, Filozofski fakultet, Beograd, 1983.; Grupa autora: Ljubica Miljković, Milica Todorović, Radmila Kostić, Vojislav Dević, Miroslav Anđelković, *Likovna kolonija Sićevo 1905-2005*, Galerija savremene likovne umetnosti u Nišu, Niš, 2005. Mara Makarić. *Sićevo 1964-1969*, Niš, 2014.

⁶ Prvi učesnici su bili: Nadežda Petrović, Ferdo Vesel, Rihard Jakopič, Ivan Grohar, Paško Vučetić, Branko Popović.

⁷ Katarina Ambrozić. *Nadežda Petrović*, Beograd, 1978, 184.

ustanove i njihovi radnici su aktiviranjem volonterističkih principa nerijetko uspijevali da svoje zamisli i provedu u djelo. Tako u svojoj knjizi „Kritika kulture“, Beno Zupančić (22. mart 1925. - 28. august 1980.), Slovenački književnik, publicista i novinar daje svoj pogled na neka od pitanja kulturne politike socijalističkih vremena, a koja se svakako dotiču i oblasti koja je predmet ovog rada.

Zavisnost kulturnih ustanova i delatnosti od budžeta, od više ili manje prosvetljenog razuma ovog ili onog državnog organa ili političkog vođstva, stvarala je dosta teškoća, nespornost ili uzaludne borbe. Kulturni radnik je, s jedne strane, još bio neka vrsta „najamnog radnika“, zavisan od glavnog predstavnika podruštvenih sredstava za proizvodnju – države, dok ga je, s druge, oslobodilačka kulturna tradicija vezala za sudbinu narodnih masa. Zbog toga se mogla zapaziti izrazita dvojakost u ponašanju kulturnih radnika i ustanova: čas su se obraćali starateljskoj državi koja im je sekla hleb, a čas su osećali da je njihov pravi društveni i umetnički front u osnovama novog društva.⁸

Složenost samog problema „nove kulturne politike“ koja je balansirala na polovima elitističkog i podruštvenog, iziskivala je veoma mudar i promišljen koncept, u kojem su nosioci kulturnih promjena morali da se na sofisticiran način suprostave samoupravljačkom demokratizmu, koji se veoma često *potvrđivao snagom elementarnog socijalnog pritiska na sve što je gospodsko, uzvišeno, otuđeno.*⁹ Upravo su u ovom sistemu injektiranja novih kulturnih dešavanja i promjena, likovne kolonije odigrale veoma značajnu ulogu, koja je ispod svog plašta „novoestetizovane podruštvene umjetnosti“, u stvari i formirala jedan sasvim nov odnos prema stranom i nepoznatom, koji je imao dalekosežne posljedice.

Umjetnici su u novim izvanateljskim uslovima u kojima su stvarali, a koje im je obezbjeđivao organizator, formirali jednu posebno prisnu atmosferu, u kojoj su postali dostupni i otvoreni za komunikaciju sa građanstvom, i u tom činu izvršili pomjeranje granica ka defetizaciji stvaralačkog procesa. Izlazak iz ateljea je svakom umjetniku poseban izazov u kome se suočava sa izlaskom iz zone komfora i jednom drugačijom dinamikom stvaranja, a komunikacija, kako između umjetnika koji su u istom sazivu, tako i „otvorenost“ prema publici, gradi atmosferu koja je u neku ruku ublaženi vid socijalizacije umjetnosti i približavanja magičnog čina stvaranja širem krugu konzumenata. Shodno tome, likovne kolonije kao poseban fenomen, ne samo i jedino likovne produkcije koja se dešava u izmijenjenim uslovima rada, nose u sebi dosta složeniju strukturu koja seže u različite oblasti čovjekove duhovne nadgradnje, a njeni refleksi na kulturološka, sociološka, estetska, filozofska, politička i ostala društvena pitanja su konstantno prisutna i definišu naše systemske preobražaje.

Sve promjene koje se dešavaju u društvu istovremeno se reflektuju i na samu umjetnost, koliko god ona imala apstraktnu ili bilo koju drugu formu koja se razilazi sa mimetičkim postulatima, ali konstantno ostaje otvoreno pitanje o njenoj socijalizaciji i demokratizaciji, što je samo jedno od kompleksnih pitanja koje je sadržano u problematskom pitanju, koje je tema ovog rada.

U svojim Ogledima o likovnoj umjetnosti dr Vladimir Rozić, naš istaknuti istoričar umjetnosti, kritičar i esejista se veoma ozbiljno bavi kompleksnim odnosima koje proizvodi

⁸ Beno Zupančić. Kritika kulture, Beograd, 1977, 17.

⁹ Isto, 17.

umjetničko djelovanje u različitim sistemima i epohama, te se osvrće i na situacije u kojima se aktuelizuje gorepomenuto pitanje.

*Mnoge okolnosti i uslovi savremene civilizacije određuju ne baš najpovoljniju duhovnu klimu za umetnost. Širenje pragmatističkog i tehnokratskog mentaliteta, kao i naponi, još i danas, velikog broja ljudi za obezbeđenje osnovne egzistencije – udaljuju umetnost od čoveka, dovodeći je u stanje ozbiljne krize ... Potpuno zanemarujući ulogu društvenih uslova, ovakve teorije smatraju da rešenje socijalizacije umetnosti leži isključivo u okvirima same umetnosti, pa s tim u vezi one zaključuju da je dovoljno da se izvrši samo određeni preobražaj umetnosti, - pri čemu umetnost treba da se spusti na stepen svakodnevne, opšte pristupačnosti, - pa da socijalizacija uspe.*¹⁰

Još jedan zadatak je moguće prepoznati u okrilju djelovanja likovnih kolonija, a on je vidljiv pod pojmom „širenja pismenosti“, odnosno edukovanja i obrazovanja publike u smjeru podizanja kulturnog nivoa u zajednici, na jedan viši stepen. Ovakva vrsta edukacije se u slučaju likovnih kolonija kod publike sprovodi vizuelnim putem, a ove specifične institucije su na sebe preuzele zadatak da putem javnog promovisanja eksponata, tekstovima kritičara, medijskim eksponiranjem, mnogobrojnim putujućim izložbama, predavanjima, kolektivnim učeničkim posjetama i ostalim aktivnostima vrše „opismenjavanje“ društvene zajednice posrednim putem, u odnosu na „klasično“ jezičko opismenjavanje.

Pominjanjem pojma „opismenjavanje“, aktivira se i mogućnost analize odnosa između likovne i ostalih umjetnosti, te se može uvidom u djela mnogih autora¹¹, koji su se ozbiljno bavili ovim pitanjem, izvesti zaključak o složenim mogućnostima aktivacije ovog procesa, zahvaljujući prirodnoj i uzročnoj povezanosti svih umjetnosti. Naročito su interesantna razmatranja Rene Veleka koji raspravlja o odnosu književnosti i drugih umjetnosti.¹²

Profesor dr Svetislav Pavićević u svojoj knjizi *Umetnost kao nadvremeno*, naročito u poglavlju: *II Povodi proistekli iz postojanja umetničkog dela* raspravlja o ulozi umjetnika da stvara i širi pismenost, otvarajući time mnogobrojne mogućnosti za analizu ovog pitanja i njegove komparacije u sagledavanju lepeze identičnih zadataka u ostalim granama umjetnosti. *Onog momenta, kad je društvo shvatilo značaj kulture i pismenosti, pred sve ljude koji su ove attribute posedovali, postavljeno je društveno očekivanje o njihovom učešću u širenju pismenosti, znanja i obrazovanja u zajednici. Ta su se očekivanja rasprostrala i na umetnika. Budući da su umetnici bili subjekti obdareni znanjem i pismenošću, oni su se pokazali kao veoma pogodan faktor podizanja nivoa znanja, pismenosti i obrazovanja, ne samo putem svog dela. Kao pismen, obrazovan čovek, umetnik bi bio dužan da te društveno dragocene, retke osobine stavi u službu interesa zajednice, odnosno da u njoj širi pismenost i znanje. Umetnik i njegovo delo, neretko su bili gotovo jedina luča svetlosti i znanja u tmastim, tmurnim periodima istorije, tako da na kraju postaju i simboli razboritosti i razuma, Pa i onda, kad je pismenost postala masovna, a kultura uzdignuta na visok nivo, što je postalo predmetom dejstva vrlo razgranatih institucija školstva, ostala je svest o ulozi umetnika u širenju znanja, i očekivanja da on takvom ulogom i dalje nastavi svoje dejstvo.*¹³

¹⁰ Vladimir Rozić. Umetnost na putevima iskušenja, Beograd, 1976, Komentari

¹¹ Plutarh, Filostrat, Š.Bate, Lesing, Novalis, K.Salutati, T.Manro, Š.Lalo i dr

¹² Rene Velek i Ogist Voren: Teorija književnosti (Rene Wellek and Austin Warren: Theory of literature, NewYork, 1956) Nolit, Beograd, 1965, 147-158. Preveo Aleksandar Spasić

¹³ Svetislav Pavićević. Umetnost kao nadvremeno, Beograd, 1978, 232-233

Već iz ovog kratkog navoda se može naslutiti složen organizam pojave likovnih kolonija u sistemu umjetnosti, koja se veoma rijetko analizira u svojoj potpunosti, već joj se u narodu najčešće pridodaje epitet „neformalnog okupljanja umjetnika koji, uz gitaru i čašicu, slikaju i ugodno provode dane u prirodi“.

Čak i Fidler bilježi da je *Umjetnost veoma javna stvar i predmet vrlo širokog interesovanja*,¹⁴ ali ne želi da umjetnosti podari onu socijalnu i podruštvljenu crtu, braneći uzvišenost sadržaja kojeg djelo nosi u sebi, i skrećući pažnju na određen stepen njene devalviranosti, odnosno mogućnosti da se djelo pogrešno protumači ili pogrešno shvati, ako se u potpunosti prepusti masi da ona određuje njegovu sudbinu. U sklopu ovog edukativnog zadatka koji likovne kolonije ostvaruju svojim postojanjem, jedan bitan pedagoški segment odvija se i unutar same grupe umjetnika koji čine okosnicu ovog složenog sistema. Zajednički život i rad sa drugim umjetnicima daje priliku svakome da uroni u snažno iskustvo kolektivne stvaralačke energije. Ovaj vid prenošenja iskustava, znanja, tehnoloških i zanatskih vještina, „otvaranja“ u smislu prilagođavanja izvjesnom nomadski-kolektivnom proživljavanju situacija koje ne trpe egocentričnost, izvjesne psihološke promjene koje defakto postaju rezultat novih iskustava, u svojoj konačnici mogu da psihoterapeutske djeluju na pojedine stvaraoce u najpozitivnijem smislu.

Posebno je važno istaći da u novije vrijeme likovne kolonije postaju prave Akademije na otvorenom, gdje umjetnici starije generacije u jednom neformalnom maniru obučavaju mlađe kolege svim tajnama koje će ovi usvojiti sa mnogo većom lakoćom, nego što bi se to desilo u procesu akademskog školovanja. Osim toga, kao važan zadatak ovakvih umjetničkih organizovanja, svakako postaje i onaj materijalni, a on se tiče formiranja ili upotpunjavanja likovnih fondusa i zbirke, koje vremenom prerastaju u značajan kapitalni potencijal određenih regiona.

Gledano sa ekonomske strane, likovne kolonije su svakako doprinijele prikupljanju umjetničke građe sredinama koje, u sistemima tržišnog poslovanja, nikako ne bi mogle da investiraju u kupovinu umjetničkih djela, i tako kulturno obogate svoju lokalnu zajednicu. Način na koji su organizatori, preko razrađenog koncepta organizovanja i trajanja likovnih kolonija izvršili prikupljanje umjetničkih djela, sasvim je pravno pokriven, a djela koja ostaju u zajednici, ljubaznošću samih autora bivaju kolekcionirana po cijenama koje su daleko ispod onih na tržištu.

Da se ne bi stekao utisak da je u pitanju neko mešetarenje umjetninama, od osnivanja samih kolonija se insistira na muzeološkoj obradi i sistematizaciji likovnih djela nastalih tokom rada kolonije, prikupljanju dokumentacionog materijala, koji bi poslužio istraživačima da u budućnosti obave stručnu analizu kompletne građe, kao i na javnom prezentovanju svega onog što je urađeno u toku trajanja same kolonije, putem publikovanja kataloga, člancima u štampi, angažovanjem medija i kompletnog javnog mnjenja.

Svaka kolonija bi po pravilu trebala imati svoj Statut, u kojem se regulišu sva prava i obaveze organizatora i učesnika; Umjetnički savjet, Plan rada, stručnu, materijalnu i tehničku logistiku. U zavisnosti od materijalnih sredstava, Plana i koncepta, određuje se vrijeme trajanja kolonije i broj učesnika. Broj učesnika se kreće u prosjeku oko 7-10, u izuzetnim slučajevima on premašuje ovu brojku, dok je vrijeme trajanja kolonija u najvećem broju slučajeva

¹⁴ Konrad Fidler, O prosuđivanju dela likovne umetnosti, Beograd, 1980, 37

ograničeno na 3-7 dana. Svi ovi elementi otvaraju jedan širok prostor za polemike i preispitivanje kvaliteta, opravdanosti, ekonomske isplativosti i kulturološkog značaja za zajednicu, i oni su aktuelni od vremena osnivanja prvih kolonija pa do danas.

U takvoj situaciji gdje se preispituje uloga umjetnosti sa raznih aspekata, čak i onog Gombrichovog da je ona *tačan odraz vjerovanja i ideja i morala jednog društva*, likovne kolonije djeluju kao pozitivni generatori koji decenijama aktivno rade na procesu likovne kulture i razumijevanja stvaralaštva, i to na najneposredniji način, u direktnom kontaktu sa publikom. One promovišu umjetničko stvaralaštvo u smislu saživota i sudbinske povezanosti ljudi koji vjeruju da je umjetnost izraz svega onog najboljeg što se ima, a kultura tako i ostaje neotuđivo pravo svakog naroda da stvara svoj identitet najuspješnije ako je u korelaciji i sintezi sa kulturama drugih naroda.¹⁵ Upravo u tom smislu, većina likovnih kolonija koje se aktiviraju na našem području, već od osme decenije dvadesetog vijeka, uključuje u svoj rad stvaraoce raznih narodnosti koji djeluju pod nazivom jugoslovenskih umjetnika, a čije će se okupljanje nastaviti i nakon tragičnog raspada bivše države i ponijeti epitet „međunarodnog“.

Sve kulturološke, etnografske i nacionalne osobine su u zajedničkom stvaranju bile prisutne i na njih se nije gledalo u smislu politikanstva niti nacionalističkih istupa, nego više kao na romantičnu sliku određenih regiona, kojom su veličane ljepote jugoslovenskih prostora i nuđen je nepatvoren pogled na život i sreću, onako kako je doživljavaju umjetnici introspektivno i ekspresivno. Taj duh lirike, iskrenosti i romantizma ističe i veliko svjetsko ime u domenu vajarstva – Ogist Roden, te u svojim razgovorima i zabilješkama o umjetnosti kaže: *Uostalom, danas se smatra da su korisna bogatstva koja se izlažu samo zato da bi se zadovoljila sujeta i izazvala zavist: takva bogatstva ne samo što su nekorisna, nego i opterećuju čoveka. Što se mene tiče, ja nazivam korisnim sve ono što nas čini srećnim. A na svetu nema ničeg što nas čini tako srećnim kao kontemplacija i sanjarenje. U naše doba to se sasvim zaboravlja. Čovek koji ne strahujući od nemaštine, kao mudrac uživa u bezbrojnim čudesima na koja u svakom trenutku nailaze njegove oči i njegov duh, korača po zemlji kao bog. Opija se kad gleda lepa bića puna bujnosti koja oko njega šire svoj vatreni dah života: ponosne primerke ljudskog roda i životinjskih vrsta, mladu muskulaturu u pokretu, divne žive mašine, gipke, vitke i pune nerava; on svoju radost pronosi dolinama i brežuljcima, gde se proleće rasipa u ludim svetkovinama zelenila i cveća, u opojnim isparenjima ... Koji je smrtnik srećniji od ovog? A kako je umetnost ta koja nas uči i koja nam pomaže da osećamo takve radosti, ko može da porekne da nam je ona beskrajno korisna?*¹⁶

Pored svih navedenih ciljeva i zadataka likovnih kolonija, ovaj zadatak – koji se tiče bavljenja i promovisanja istinske i čiste umjetnosti, u smislu njenog izjednačavanja sa primarnim ljudskim težnjama ka ljepoti, sreći, istini i uzvišenim stanjima duha, zasigurno će kod istinskih poznavalaca i ljubitelja umjetnosti uvijek ostati na prvom mjestu.

Likovne kolonije u Bosni I Hercegovini

Bosna i Hercegovina, nekad sastavni dio SFRJ, ušla je u masovniji sistem organizovanja likovnih kolonija u zadnjim decenijama dvadesetog vijeka. Specifično geografsko područje, koje obiluje veoma bogatim prirodnim ljepotama¹⁷, a i kompleksnim istorijskim nasljeđem,

¹⁵ O ovom i sličnim pitanjima bavi se Branko Pražić, dr medicinskih nauka, u svojoj knjizi *Vid i privid umjetnosti*, Zagreb, 1989.

¹⁶ Ogist Roden *O umetnosti*, razgovore zabeležio Pol Gzel, Beograd, 2004, 148-149

¹⁷ Kozara, Una, Bardača, Pliva, Počitelj, Ostrožac, Mostar, Višegrad itd

sačinili su pogodnu osnovu za pokretanje mnogobrojnih likovnih kolonija, koje će poboljšati kulturološku sliku ovog regiona. Imajući u vidu sve ciljeve i zadatke koji su pomenuti u prethodnom poglavlju, pokretači ovog novog kulturološkog fenomena su i na području Bosne i Hercegovine, slijedeći primjere svojih kolega iz ostalih regiona bivše države, a nakon njenog tragičnog raspada i formiranja novih republika, nastavili saradnju u smislu razmjene iskustava, umjetnika i stručnih saradnika, trudeći se da očuvaju integritet i depolitizaciju umjetnosti.

Osnivači likovnih kolonija na području Bosne i Hercegovine su često bili značajni umjetnici koji su već ostvarili vidne rezultate na polju likovnog stvaralaštva, a za područje Bosne i Hercegovine su bili vezani različitim vezama, koje su u ovom slučaju bile povod da umjetnici koji su stekli slavu van granica Bosne i Hercegovine na neki način pomognu ovim krajevima u procesu kulturne afirmacije.¹⁸

Kao i u ostalim regionima, i na području Bosne i Hercegovine su osnivači i pokretači likovnih kolonija nailazili na mnogobrojne probleme, a oni su se prije svega ogledali u organizacijskim i stručnim poslovima, svim onim pitanjima koja su se doticala muzeološke prakse, a na kraju i sa nezaobilaznim problemima materijalne prirode, i onog, možda najkompleksnijeg zadatka koji se ogledao u komunikacijskom dijalogu sa sredinama koje su bile prilično rezervisane prema ovakvim pojavama. Određena vrsta „kulturne dekontaminacije“ je putem likovnih kolonija, uz istrajnost njenih aktera, kroz jedan duži vremenski period uspjela da velikim dijelom popravi prilično zamagljene stavove o umjetnosti, koji su bili formirani usljed njenog nepoznavanja i istorijske aure ekskluzivnosti, koja joj je konstantno pripisivana.

Neke od najstarijih likovnih kolonija, koje su u ovoj godini ušle u šestu deceniju svog postojanja, poput kolonija u Počitelju i Cazinu (Ostrožac), postavile su neku vrstu kvalitativnog okvira, koji je poslužio drugim kolonijama kao reper u organizacionom, kvalitativnom, muzeološkom i svim drugim standardima koji su nužni da bi funkcionisao ovaj složen „organizam“.

Međunarodna umjetnička kolonija Počitelj osnovana je 1964 godine. Udruženje likovnih umjetnika Bosne i Hercegovine vlasnik je i osnivač umjetničke kolonije u Počitelju. U okvirima svog djelovanja Kolonija okuplja umjetnike iz cijele zemlje i svijeta gdje se u podneblju neobične ljepote, čudesnog ambijenta i nesvakidašnje stvaralačke atmosfere umjetnici - slikari, kipari i grafičari druže, razmjenjuju iskustva i ostvaruju kontakte. Kroz programe kolonije je prošlo na hiljade likovnih umjetnika, književnika, kritičara, glumaca i drugih kulturnih radnika iz Italije, Engleske, Danske, Francuske, Grčke, Kipra, Egipta, Turske, Poljske, Njemačke, Austrije, Švedske, Holandije, SAD, Japana, Meksika, Kine ... koji su svoje radove - slike, grafike, skulpture donirali u korist iznimno vrijedne umjetničke zbirke, odnosno Fundusa Međunarodne umjetničke kolonije Počitelj. U toku rata 1992 -1995, Kolonija je bila devastirana, a uz ogromne napore ULUBiH-a i Vlade Federacije BiH, obnovljena 2003 godine. Svake prve nedelje u junu mjesecu u Koloniji Počitelj okupljaju se umjetnici i ljubitelji Počitelja na tradicionalnoj manifestaciji "Trešnjeva nedelja", a u toku godine Udruženje organizira radne kolonije za koje vlada veliki interes umjetnika iz Evrope i Svijeta.¹⁹ Dokumentovanje utisaka samih učesnika ovakvih okupljanja likovnih stvaralaca najbolje svjedoči o kvalitativnim kulturološkim promjenama koje su se desile na području Bosne i Hercegovine, a kao primjer

¹⁸ Stojan Ćelić, Bosko Karanović Zdravko Mandić, Branko Miljuš, Mersad Berber, Radomir Knežević i dr

¹⁹ <http://pocitelj.ulubih.ba/> posjećeno, 19.11.2017.

navodim fragmente zapisa koje je zabilježio Mirza Sadiković za Al Jazeera : „Učesnici su svojim ostvarenjima vrlo brzo izmijenili sliku ovog kraja i značajno utjecali na percepciju i razumijevanje umjetnosti. Skulpture se nalaze i pred školama, preduzećima, institucijama, u gradskim parkovima u Cazinu i Bihaću, i tako dopunjavaju ljepotu ovoga kraja.

"Skulpture su ubrzo postale značajan i neprolazan dio ljepote i utiska koji ostavlja ovaj kraj, i to je postalo dijelom svijesti ovdašnjih ljudi. Uvjeren sam da bez Kolonije ne bi bilo ni Škole primijenjenih umjetnosti u Bihaću, niti bi toliko mladih ljudi iz ovoga kraja otišlo na likovne akademije u Sarajevo, Zagreb, Ljubljano, Beč... a otišlo ih je na desetine. Tako je i nastala i opstala Kolonija i za pola stoljeća više od 130 skulptura naselilo je cazinsko podneblje", kaže Kasumović.

Teško je danas opisati koliko su stanovnici Ostrošca, Cazina i Bihaća živjeli i žive za Koloniju, družili se s kiparima, koliko su je i kako prihvatili. Najvjernije o tom govori sjećanje na boravak i rad u Koloniji japanskih umjetnika Inoue Yukichi i Hideko Miyata. Oni su svoja djela radili u ljeto 1979. godine. Bili su među prvim stranim umjetnicima-učesnicima Kolonije. Zapisao je tada Miyata: "Ambijent tog čudesnog Starog grada i zamka je nevjerovatno inspirativan i zato bih svakom skulptoru, bilo odakle iz svijeta, poželio da tu provede određeno vrijeme i ostvari neki svoj projekat."²⁰

Osim prisutnog tradicionalnog odnosa prema neshvaćanju smisla i uloge same umjetnosti, u kontekstu vremena i društva koje se bavi većinom egzistencijalnim pitanjima, javljaju se i sasvim novi estetički modeli poimanja umjetničkih izraza, koji takođe jednim dijelom stvaraju zabunu kod konzumenata, koji još uvijek nisu spremni da se riješe istorijskih sedimenata i prihvate promjene u umjetnosti.

U ogledima o filozofiji umjetnosti *Smrt slike*, Milorad Belančić navodi ovaj problem kao veoma bitan, pa kaže: *U svetu u kojem živimo izuzetno visoko se cene fotografske, digitalne, mentalne, pokretne, krvne, ekranske i mnoge druge slike...Danas se govori i o slikovnom obrtu ili povratku slikovnosti, a već dugo i o „virtuelnoj“, što u izvesnom smislu znači i „slikovnoj“ realnosti (sveta). Sve to ne daje odgovor na pitanje: zašto u savremenoj umetnosti nema više mesta za tradicionalnu, doslovno shvaćenu sliku? Šta se zapravo desilo? Da li je slika potpuno uništena? I šta je zapravo s njom, još uništeno? Da li je time temeljno redefinisano i sam status vizuelne umetnosti? Recimo, tako što ta promena podrazumeva, u stvari, kraj „likovne“ umetnosti.*²¹

Osim ovih i ovakvih problema, koji su bili prisutni od samog osnivanja likovnih kolonija, a vidljivi su i danas, moguće je primijetiti da postoji i izvjesno stanje nesređenih standarda koje se ogleda ponajviše u prilično haotičnom odnosu prema muzeološkoj obradi samih eksponata, njihovom otuđivanju, kao i neadekvatnom deponovanju i ostavljanju na milost i nemilost organizatoru da raspolaže djelima, koja ostaju u lokalnoj zajednici nakon završetka rada likovne kolonije. Svakako da ovo nije pravilo za one kolonije koje svoj rad zasnivaju na profesionalizmu i koje su angažovale stručne osobe da vrše poslove koje su u domenu muzeološke prakse, ali isto tako postoje kolonije koje se nakon par godina djelovanja „gase“ i često se gube jasni tragovi o djelima koja su nastala u toku njihovog trajanja.

²⁰ <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/pet-desetljeca-kolonije-kipara-ostrozac>, posjećeno 19.11.2017.

²¹ Milorad Belančić, *Smrt slike – Ogledi iz filozofije umetnosti*, Beograd, 2009, 6

Bosna i Hercegovina spada u red zemalja koje imaju veoma veliki broj likovnih kolonija s obzirom na njene demografsku i geografske osobine. Javnost veoma malo zna o njihovom kvantitetu i kvalitetu, a jedine informacije, koje su najčešće zatvorene u okvirima lokalnih i regionalnih prostora su izložbe koje se povremeno priređuju, katalogi koji se štampaju u zavisnosti od materijalnih sredstava organizatora, šturi natpisi u štampi ili prilozi lokalnih ili entitetskih tv stanica.

Likovni kritičari i teoretičari umjetnosti²², koji se uključuju u ovaj proces pišući predgovore za kataloge izložbi, ekskluzivno ponekad prate i čitav tok rada kolonije, ali do sada nije napravljen nikakav ozbiljan i sistematičan pregled rada svih kolonija na teritoriji Bosne i Hercegovine, i to ostaje kao otvoreno pitanje i zadatak za istraživače u periodu koji je pred nama. Prikupljanje tekstova i građe o radu likovnih kolonija sačinjavaće veoma vrijedan okvir u sistemu valorizovanja svih tokova i pojava u savremenoj umjetnosti našeg podneblja, a istovremeno će poslužiti i kulturolozima u prikazu slike razvoja kulturoloških prilika i njenih promjena u zadnjim decenijama dvadesetog i prvoj polovini dvadesetprvog vijeka.

Autor ovog teksta posljednjih dvadesetak godina prati razvoj novije likovne produkcije na domaćem terenu, kako kroz rad i stvaralaštvo pojedinaca, tako i kroz djelatnost pojedinih likovnih kolonija²³. To je svakako mali doprinos gorepomenutom zadatku, ali može poslužiti kao dobra osnova za njegovu ozbiljniju i sistematičniju analizu i razradu novih istraživanja, svim budućim stručnjacima iz ove i srodnih oblasti.

Veoma je teško napraviti neku preciznu popisnu listu likovnih kolonija na teritoriji Bosne i Hercegovine upravo iz razloga koji je pomenut u samom tekstu, a on se odnosi na otvaranje pojedinih kolonija i njihovo gašenje u nekom kratkom vremenu postojanja. Pošto je uočljivo i nesistemska povezivanje i dokumentisanje velikog broja likovnih kolonija u jedan umreženi sistem, stanje se može činiti pomalo haotičnim.

U popisu koji slijedi, autor ovog teksta navodi neke od referentnijih kolonija na području Bosne i Hercegovine, ali i one druge, koje su osnovane u zadnjoj dekadi dvadesetprvog vijeka, ne isključujući mogućnost da će zbog nedostatka materijalnih sredstava ili nedovoljne podrške lokalnih zajednica²⁴ mnoge od pomenutih i prestati sa radom.

Popis likovnih kolonija na teritoriji Bosne i Hercegovine

Mjesto održavanja	Broj saziva	Naziv	Karakter
Počitelj	53	Umjetnička kolonija	Međunarodni
Cazin-Ostrožac	50	Vajarska kolonija	Međunarodni
Kiseljak	37	Likovna kolonija „Planinski krajolik“	Međunarodni
Srbac-Bardača	34	Likovna kolonija „Bardača“	Međunarodni
Rakani-Noví Grad	30	Likovna kolonija „Rakani“	Međunarodni
Višegrad	23	Likovno saborovanje „Višegrad“	Međunarodni
Pale	22	Likovna kolonija	Međunarodni
Teslić	22	Lk „Različitost nas povezuje“	Međunarodni
Banjaluka	20	Lk „Gradovi partneri „	Međunarodni
Tuzla – Breške	18	Likovna kolonija	Međunarodni

²² Vidosava Grandić, Slavka Miroslavljević, Aleksandar Grandić, Siniša Vidaković i dr

²³ Siniša Vidaković. Novi vizuelni dijalog, Banjaluka, 2009; Level 2, Banjaluka, 2012; Knjiga ispod jastuka / Book under the pillow, Banjaluka, 2016.

²⁴ <http://www.palelive.com/18-saziv-likovne-kolonije-pale-u-teskim-uslovima/> , posjećeno 19.11.2017.

Banjaluka	16	Lk „Zmijanje“	Međunarodni
Goražde	15	Lk „Boje prijateljstva“	Međunarodni
Pale-Jahorina	15	„Art simpozijum Jahorina“	Međunarodni
Brčko	15	Likovna simpozijum radionica „Sava“	Međunarodni
Gradiška	15	Likovna kolonija	Međunarodni
Visoko	14	Lk „Ada „	Međunarodni
Derventa-Patkovača	13	Likovna kolonija	Međunarodni
Prijedor-Mrakovica	12	Lk „Sreten Stojanović	Međunarodni
Trebinje	12	Lk „Lastva“	Međunarodni
Laktaši	11	Lk „Lasta“	Međunarodni
Vitez	10	Lk „Vitez“	Međunarodni
Livno	9	„Ženska likovna kolonija“	Međunarodni
Prnjavor	9	Lk „Peyo“	Međunarodni
Živinice	8	Likovna kolonija	Međunarodni
Kalesija	7	Lk „Klik Džafići“	Međunarodni
Šipovo, Pliva	7	Lk „Pliva“	Međunarodni
Posušje	7	„Eko kolonija“	Međunarodni
Tuzla, Lukavac	6	Lk „Svatovac“	Međunarodna
Kakanj	6	Likovna kolonija	Međunarodna
Doboj	6	Lk „Tvrđava“	Međunarodna
Travnik	5	Lk „Kistom kroz gradove SBK“	Međunarodna
Mostar	5	Lk „Ostajte ovdje“	Međunarodna
Zenica, Vranduk	5	Likovna kolonija	Međunarodna
Počitelj	5	Lk „Moj bijeg u slobodu“	Međunarodna
Milići	4	Lk „Boksit i boje“	Međunarodna
Mostar	4	Lk „Krešimir Ledić“	Međunarodna
Ugljevik	3	Likovna kolonija	Međunarodna
Kozarska Dubica	3	Likovna kolonija	Međunarodna
Vareš	3	„Art kolonija Borovica“	Međunarodna
Bugojno	3	Likovna kolonija	Međunarodna
Doboj, Kožuhe	3	Likovna kolonija	Međunarodna
Srebrenica	2	Likovna kolonija	Međunarodna
Jajce	2	„Jajce Art“	Međunarodna
Gornji Vakuf	2	Lk „Vranica“	Međunarodna
Trebinje	2	Lk „Kolo“	Međunarodna
Banjaluka	1	Lk „Šibovi“	Međunarodna

Iz predočene tabele može se dobiti i okvirna brojčana slika koja govori koliko je fenomen likovnih kolonija rasprostranjen na teritoriji Bosne i Hercegovine. Već i sama brojka koja nije konačna, a ona govori o preko 40 „aktivnih“ kolonija²⁵, ukazuje na važnost ovog kulturnog segmenta i prezentuje Bosni i Hercegovinu u svjetlu zemalja koje imaju potencijal i interesovanje da razvijaju i svoje kulturne kapacitete na ovaj način.

Zaključak

Fenomen „Likovnih kolonija“ pojavljuje se na prostorima kraljevine SHS od prve decenije dvadesetog vijeka, mada je moguće uočiti određene pojave koje su mogle doprinjeti njegovoj pojavi i osnivanju i ranije, u devetnaestom vijeku. Bosna i Hercegovina, poput ostalih

²⁵ Popis nije konačan i on je varijabilnog karaktera, pošto se pojedine kolonije gase a nove osnivaju, ali je svakako okvirna slika trenutnog stanja u ovoj oblasti. Autor teksta se vodio ličnim iskustvima i saradnjom sa pojedinim kolonijama, informacijama iz literature, štampe i internet izvora.

zemalja u regionu, nije ostala imuna na ovu pojavu, i već od druge polovine dvadesetog vijeka, ulazi u sistem osnivanja i aktivnosti koje su bile vezane za okupljanja umjetnika i njihov stvaralački rad, u sasvim novim uslovima koje im je pripremao organizator. Ovaj vid umjetničke produkcije imao je višestruk značaj, kako za lokalne zajednice, tako i u jednom širem kontekstu, koji je na različitim nivoima ostvarivao benefite: u kulturalnom, edukativnom, pedagoškom, sociološkom, materijalnom i ostalim segmentima koji su bitni za razvoj savremenog društva.

Rad pod naslovom „*LIKOVNE KOLONIJE U KULTURNIM SISTEMIMA BOSNE I HERCEGOVINE*“ ima za cilj da prvenstveno skrene pažnju na ovu pojavu koja je veoma bitna u kulturnim sistemima novijih država, te da aktivira istraživače da u vremenima koja dolaze naprave ozbiljnu analizu i sistematsko sređivanje građe, te upoznaju širu javnost sa značajem i potencijalima koje one kriju u sebi, a referišu se na društvenu kulturološku sliku.

Literatura i izvori

1. Katarina Ambrozić. *Prva jugoslovenska umetnička kolonija*, Zbornik radova Narodnog muzeja, Knjiga prva, 1956/57, Narodni muzej, Beograd, MCMLVIII
2. Katarina Ambrozić. *Nadežda Petrović*, Narodni muzej, Beograd, 1978
3. Milorad Belančić. *Smrt slike – Ogledi iz filozofije umetnosti*, Krug, Beograd, 2009
4. Konrad Fidler. *O prosuđivanju dela likovne umetnosti*, Novi dani, Beograd, 1980
5. Grupa autora: Ljubica Miljković, Milica Todorović, Radmila Kostić, Vojislav Dević, Miroslav Anđelković, *Likovna kolonija Sićevo 1905-2005*, Galerija savremene likovne umetnosti u Nišu, Niš, 2005.
6. Pol Gzel. *Ogist Roden o umetnosti*, Metaphysica, Beograd, 2004
7. Mara Makarić. *Sićevo 1964-1969*, Galerija savremene likovne umetnosti u Nišu, Niš, 2014
8. Svetislav Pavićević. *Umetnost kao nadvremeno*, Nip Mladost, Beograd, 1978
9. Branko Pražić. *Vid i privid umjetnosti*, Mladost, Zagreb, 1989
10. Vladimir Rozić. *Umetnost na putevima iskušenja*, Nip Mladost, Beograd, 1976
11. Dragutin Tošić. *Jugoslovenske umetničke kolonije, 1904-1927*, Institut za istoriju umetnosti, Filozofski fakultet, Beograd, 1983
12. Lazar Trifunović. *Od impresionizma do enformela*, Nolit, Beograd, 1982
13. Lazar Trifunović. *Srpsko slikarstvo 1900-1950*, Nolit, Beograd, 1973
14. Siniša Vidaković. *Novi vizuelni dijalog*, Art print, Banjaluka, 2009
15. Siniša Vidaković. *Level 2*, BLC, Banjaluka, 2012
16. Siniša Vidaković. *Knjiga ispod jastuka / Book under the pillow*, Art print, Banjaluka, 2016
17. Rene Velek i Ogist Voren: *Teorija književnosti* (Rene Wellek and Austin Warren: *Theory of literature*, New York, 1956) Nolit, Beograd, 1965, 147-158. Preveo Aleksandar Spasić
18. Milan Vujaklija. *Leksikon stranih reči i izraza*, Bgd, 1980
19. Beno Zupančić. *Kritika kulture*, Vuk Karadžić, Beograd, 1977

Internet stranice

1. https://hr.wikipedia.org/wiki/Barbizonska_%C5%A1kola, 13.11.2017.

2. <http://pocitelj.ulubih.ba/> posjećeno, 19.11.2017.
3. <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/pet-desetljeca-kolonije-kipara-ostrozac>, 19.11.2017.
4. <http://www.palelive.com/18-saziv-likovne-kolonije-pale-u-teskim-uslovima/>, 19.11.2017.
5. <http://www.blic.rs/vesti/republika-srpska/zavrsono-trece-likovno-saboravanje-u-ugljeviku-likovni-umetnici-i-deca-stvarali-dela/9gbez5r>, 19.11.2017.
6. <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/pet-desetljeca-kolonije-kipara-ostrozac>, 19.11.2017.
7. <http://ba.n1info.com/a173153/Vijesti/Kultura/Likovna-kolonija-Breske-u-Tuzli-poznata-i-van-granica-BiH.html>, 19.11.2017.
8. <http://www.derwentacafe.com/likovna-kolonija-patkovaca-umjetnici-se-predstavili-slikom-ali-i-pjesmom-foto/>, 19.11.2017.
9. <http://www.glassrpske.com/kultura/vijesti/Završena-27-Likovna-kolonija-Rakani/lat/243607.html>, 19.11.2017.
10. <http://www.blic.rs/vesti/republika-srpska/otvorena-medunarodna-likovna-kolonija-una-kozarska-dubica-2016/fyj5rp3>, 19.11.2017.
11. <http://www.blic.rs/vesti/republika-srpska/strucnjaci-i-13-umetnika-na-ekoloskoj-koloniji-slikari-i-ekolozi-spasavaju-bardacu/9zbdsv8>, 19.11.2017.
12. <https://www.esrebrenica.ba/upoznaj-srebrenicu/završena-druga-medunarodna-likovna-kolonija-srebrenica-2017.html>, 19.11.2017.
13. <http://www.federalna.ba/bhs/vijest/215154/jedina-medunarodna-zenska-likovna-kolonija-u-bih>, 19.11.2017.
14. <http://radioposusje.ba/content/likovna-kolonija-u-spomen-na-velikane-ferdu-kova%C4%8Da-i-franju-primorca>, 19.11.2017.
15. <http://www.laktasiturizam.org/302/laktasiturizam/Likovna-kolonija-Lasta>, 19.11.2017.
16. <https://vipromo.ba/visocko-ljeto-2017-otvorena-likovna-kolonija-adi/>, 19.11.2017.
17. <http://radiobrcko.ba/medjunarodna-xv-likovna-simpozijum-radionica-sava-u-brckom/>, 20.11.2017.
18. <https://www.hercegovina.info/vijesti/hercegovina/mostar-hercegovina/fpmoz-cetvrto-izdanje-likovne-kolonije-kresimir-ledic-125047>, 19.11.2017.
19. <https://www.nezavisne.com/kultura/vizuelna-umjetnost/Sutra-pocinje-12-likovna-kolonija-Sreten-Stojanovic/437718>, 19.11.2017.
20. http://www.opstina-gradiska.com/2017sept01_likk_lat/, 19.11.2017.
21. <https://www.oslobodjenje.ba/o2/kultura/izlozbe/otvaranje-8-likovne-kolonije-zivinice-2017-u-bosansko-kulturnom-centru-zivinice-25-avgusta>, 19.11.2017.
22. <https://www.visegradlive.com/medunarodna-likovna-kolonija-visegrad-2017/>, 20.11.2017.
23. <http://www.palelive.com/18-saziv-likovne-kolonije-pale-u-teskim-uslovima/>, 20.11.2017.
24. <https://trebevic.net/kultura/svecano-otvoren-jubilarni-art-simpozijum-jahorina-2017/>, 20.11.2017.
25. <http://www.hronika.ba/jajce-index/jajce-art-2016.html>, 19.11.2017.
26. <http://arhiva.slobodnahercegovina.com/2-9-avgust-likovna-kolonija-lastva/>, 19.11.2017.
27. <http://bhstring.net/tuzlauslikama/tuzlarije/viewnewnewsc.php?id=64956>, 19.11.2017.

28. <http://grad-busovaca.com/zavrsena-likovna-kolonija-vitez-2017/>, 19.11.2017.
29. <https://www.bug.ba/507-dani-ajvatovice-u-bugojnu-odrzana-izlozba-kistom-kroz-sbk.html>,
30. 19.11.2017.
31. <http://www.palelive.com/otvorena-likovna-kolonija-boksit-i-boje/>, 19.11.2017.
32. <http://gornjivakuf-x.com/vijesti/gornji-vakuf/2382-likovna-kolonija-vranica-2016>, 19.11.2017.
33. <http://www.tvkiss.net/index.php/vijesti/2091-u-kiseljaku-otvorena-likovna-kolonija-planinski-krajolik-kiseljak-2016>, 19.11.2017.
34. <https://www.klix.ba/magazin/kultura/prosvjeta-i-ove-godine-organizuje-likovnu-koloniju-ostajte-ovdje/170703033>, 19.11.2017.
35. <https://www.youtube.com/watch?v=eXbvD7qXZus>, 19.11.2017.
36. <http://www.ntv.ba/2likovna-kolonija-klik-dzafici-2017/> 19.11.2017.
37. <http://www.artcolony.eu/GroupArticle?a=1019>, 19.11.2017.
38. <http://zenica-online.com/2010/08/reportaza-iz-slobodne-bosne-o-likovnoj-koloniji-vranduk/#jp-carousel-7719>, 19.11.2017.
39. <https://www.radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/festival-prijateljstva-gorazde-na-likovnoj-akademiji-slikari-iz-austrije-svedske/> 19.11.2017.
40. <https://faktor.ba/vijest/peta-meunarodna-likovna-kolonija-moj-bijeg-u-slobodu-265702>, 19.11.2017.
41. <https://www.facebook.com/events/1556690874353508/>, 20.11.2017.
42. <http://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=44567>, 20.11.2017.
43. <http://www.banjaluka.com/aktuelno/zatvorena-medunarodna-likovna-kolonija/>, 20.11.2017.
44. <https://trebinjelive.info/2017/06/18/izlozbom-radova-ovogodisnjih-gostiju-zavrsena-likovna-kolonija-kolo/>, 19.11.2017.
45. <https://prnjavorlive.info/likovni-susreti-u-prnjavoru-deveto-okupljanje-umjetnika/> 19.11.2017.
46. <http://www.srna.rs/novosti/32831/pocela-likovna-radionica-tvrđjava-doboj-2012.htm>, 20.11.2017.
47. <http://dobojski.info/kultura/item/17863-doboj-u-kozuham-pocela-sa-radom-likovna-kolonija-foto>, 19.11.2017.
48. <https://www.nezavisne.com/kultura/vizuelna-umjetnost/Likovna-kolonija-U-ZTC-Banja-Vrucica-Razlicitost-povezala-11-umjetnika/449643>, 19.11.2017.
49. <http://www.hronika.ba/bugojno-index/ulusd-organizuje-3-ilk-bugojno.html>, 19.11.2017.
50. <http://narodnimuzejnis.rs/wp-content/uploads/2015/07/katalog-sicevo.pdf>, 10.11.2017.
51. <http://www.banjaluka.com/kultura/vizuelna-umjetnost/slike-u-fundusima-i-kabinetima/> 19.11.2017.

ART COLONY IN CULTURAL SYSTEMS OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract

The formation of specific gatherings of artists, usually called the Art Colony, goes historically to the very beginning of the twentieth century, mapping the regions inhabited by the population of our vocabulary. The establishment and operations of such associations has enriched the social and cultural life of each region, and the collections of artworks have become the core that in coming times will enrich the national cultural system and become the subject of expert analysis and valorization. In the 1980s Bosnia and Herzegovina joined this system of collecting art exhibits, and for four decades it became richer for a very large number of artworks with different qualitative values. So far, little attention has been paid to systematic engagement and regulation of this area, and this work aims to activate the professional public so that in the coming years this process would be moved from a point.

Key words: Art colonies, Bosnia and Herzegovina, Cultural Systems, Art